

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Isabel Allende
Violeta

Traducere din spaniolă de
CORNELIA RĂDULESCU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Ștefania Nalbant
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Veronica Dinu

Tipărit la Paper Print – Brăila

ISABEL ALLENDE

VIOLETA

Copyright © Isabel Allende, 2022

All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2022, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ALLENDE, ISABEL

Violeta / Isabel Allende; trad. din spaniolă de Cornelia Rădulescu. –

București: Humanitas Fiction, 2022

ISBN 978-606-779-946-0

I. Rădulescu, Cornelia (trad.)

821.134.2

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

*Lui Nicolás și Lori, sprijinul bătrâneților mele,
și lui Felipe Berríos del Solar, prietenul meu drag*

*Tell me, what is your plan to do
with your one wild and precious life?*

Mary Oliver, „The Summer Day”¹

1. Spune-mi, ce ai de gând să faci cu viața ta unică, sălbatică și prețioasă? (în engl., în orig.) (N. tr.)

Dragă Camilo,

Scopul acestor pagini este să-ți las o mărturie, căci presupun că într-un viitor îndepărtat, când vei fi bătrân și te vei gândi la mine, o să te lase memoria, pentru că ești distrat, defect care se accentuează cu vârsta. Viața mea merită povestită, și nu atât pentru virtuțile, cât pentru păcatele mele, iar pe multe dintre ele nici nu le bănuiești. Uite că ți le povestesc. Vei vedea că viața mea e un roman.

Ești depozitarul scrisorilor mele, în care e cuprinsă toată viața mea, în afară de păcatele de care ți-am pomenit, numai că trebuie să-mi promiți că o să le arzi după ce voi muri, pentru că sunt sentimentale și adesea răutăcioase. Acest rezumat are menirea de a înlocui o corespondență exagerată.

Te iubesc mai mult ca pe oricine de pe lumea asta.

VIOLETA

Santa Clara, septembrie 2020

PARTEA ÎNTÂI
Surghiunul
(1920–1940)

Am venit pe lume într-o vineri furtunoasă, în 1920, anul epidemiei. În seara nașterii mele căzuse curentul, ca de fiecare dată când se dezlănțuiau vânturile, drept care în casă ardeau lumânări și lămpi cu kerosen, păstrate mereu la îndemână pentru astfel de situații. María Gracia, maică-mea, simțise contracțiile atât de bine cunoscute, căci mai născuse cinci băieți, și se abandonase durerii, resemnându-se să aducă pe lume încă un băiat, înconjurată de surorile sale, care o ajutaseră și până atunci, fără să se plângă. Doctorul familiei muncea fără preget la un spital de campanie de câteva săptămâni bune, dar au socotit că ar fi fost imprudent să-l cheme pentru ceva atât de prozaic precum o naștere. Înainte o asistase o moașă, de fiecare dată aceeași, numai că fusese una dintre primele victime ale gripei, și altă moașă nu cunoșteau.

Maică-mea socotea că își petrecuse viața ca femeie adultă ori însărcinată, ori lăuză, ori refăcându-se după vreun avort spontan. Fiul cel mare, José Antonio, împlinise șaptesprezece ani, asta o știa precis, căci se născuse

în anul unuia dintre cele mai cumplite cutremure, care dădărâmasese o jumătate de țară și lăsase în urmă mii de morți, însă nu-și amintea exact vârsta celorlalți fii și nici câte sarcini pierduse. Fiecare avort o făcea să se prăbușească preț de mai multe luni, fiecare naștere o lăsa epuizată și melancolică. Înainte de căsătorie fusese cea mai frumoasă debutantă din capitală, înaltă, sveltă, cu un chip de neuitat, cu ochi verzi și ten translucid, însă excesele maternității îi deformată corpul și îi secătuiseră sufletul.

Teoretic, își iubea fiii, dar practic prefera să-i țină la o distanță confortabilă, pentru că energia micii turme de băieți îi tulbura precum o bătălie regatul de feminitate. Într-o zi, îi spusese duhovnicului că ea considera că a aduce pe lume doar băieți e un blestem al Diavolului. Preotul i-a dat ca penitență să spună zilnic întreg rozariul timp de doi ani și să facă o donație substanțială pentru repararea bisericii. Soțul ei i-a interzis să se mai spovedească vreodată.

Sub supravegherea mătușă-mii Pilar, Torito, băiatul bun la toate, s-a urcat pe o scară și a agățat două frânghii, păstrate în dulap pentru astfel de ocazii, de două cârlige de oțel pe care tot el le fixase în tavan. Mama, în genunchi în cămașă de noapte și ținându-se de cele două frânghii, s-a opintit îndelung, slobozind în acest timp înjurături de pirat rezervate doar acestor momente. Mătușă-mea Pía, ghemuită între picioarele ei, era gata să primească nou-născutul înainte de a se rostogoli pe jos. Pregătise deja infuziile de urzică, pelinăriță și virnanț. Vuietul furtunii care bătea în obloane

și smulgea bucăți din acoperiș a acoperit gemetele și țipătul final slobozit când am scos la lumină mai întâi capul, apoi corpul plin de mucozități și sânge, care i-a alunecat mătușă-mii din mâini și a căzut pe dușumeaua de lemn.

— Ce nepricepută ești, Pía, a strigat Pilar, și mi-a ridicat un picior. E fetiță, a adăugat apoi, mirată.

— Nu se poate, uită-te mai bine, a îngăimat mama, epuizată.

— Îți spun, soro, e fată, n-are cocoșel!

Tata s-a întors târziu, după ce luase cina și jucase câteva partide de cărți la club. S-a dus direct în camera sa să-și schimbe hainele și să se frece cu spirt înainte de a da ochii cu familia. I-a cerut un pahar de coniac servitoarei, căreia nu i-a trecut prin minte să-i dea vestea, nefiind obișnuită să vorbească cu stăpânul, apoi s-a dus la nevastă-sa. Mirosul de rugină al sângelui i-a dat de știre despre eveniment încă din prag. Mama era în pat, roșie la față și cu părul ud de transpirație, într-o cămașă curată, odihnindu-se. Nu mai rămăsese nici urmă de frânghii și de cârpe murdare.

— De ce nu m-ați anunțat? a zis el, după ce și-a sărutat soția pe frunte.

— Și cum ai fi vrut s-o facem? Șoferul era cu tine, iar noi cum să fi ieșit pe jos și pe furtună – asta în cazul că gealații înarmați pe care i-ai pus la poartă ne-ar fi lăsat să trecem, s-a răstit Pilar.

— E fetiță, Arsenio, în sfârșit, ai o fetiță, a intervenit Pía, arătându-i ghemotocul din brațe.

— Lăudat fie Domnul, a murmurat tata, dar zâmbetul i s-a șters când s-a uitat mai bine la chipul făpturii înfășate în șal. Are un ou în mijlocul frunții!

— Nu-ți face griji, unii copii se nasc așa, dar le trece în câteva zile; e un semn de inteligență, a improvizat Pilar, nevrând să-i spună că fiică-sa aterizase în viață direct în cap.

— Și cum o s-o cheme? a întrebat Pía.

— Violeta, a răspuns mama pe un ton hotărât și fără drept de apel.

Este numele ilustru al străbunicii mele maternelne, cea care a brodat stema primului steag al Independenței, la începutul secolului al XIX-lea.

Pandemia nu-i luase pe ai mei prin surprindere. De cum s-a aflat despre muribunzii care se târau pe străzile portului și de numărul alarmant de leșuri albastre de la morgă, tatăl meu, Arsenio del Valle, a calculat că în două zile, nu mai mult, epidemia avea să ajungă în capitală; nu a intrat în panică pentru că o aștepta. Se pregătise pentru această eventualitate cu graba pe care o punea în toate și care îl ajutase și în afaceri, și în a face bani. Era singurul dintre frați care își propusese să recupereze prestigiul de om bogat al străbunicului meu, a cărui avere bunicul o moștenise, dar o risipise pentru că avusese prea mulți copii și fusese prea cinstit. Din cei cincisprezece copii ai acestui bunic, unsprezece erau în viață, un număr considerabil, care dovedea tăria sângelui Del Valle, se împăuna tata, numai că a ține o familie atât de numeroasă cere bani și efort, așa că averea se cam dusesse.

Înainte ca ziarele să pună un nume bolii, tata știa deja că era vorba de gripa spaniolă, pentru că era la curent cu știrile lumii grație ziarelor străine care ajungeau la Clubul Uniunii cu întârziere, dar conțineau mai multe informații decât cele locale, și a radioului pe care îl construise singur, urmând indicațiile din manual, și prin intermediul căruia se afla în contact cu alți radioamatori; astfel, printre hârâiturile și țiuiturile comunicării prin unde scurte, afla de ravagiile reale ale pandemiei din alte părți. Urmărise avansul virusului de la început, știa cum trecuse ca un vânt aducător de nenorocire prin Europa și Statele Unite și pricepuse că, dacă avusese astfel de consecințe tragice în țările civilizate, era de așteptat ca într-a noastră, unde resursele erau mai limitate și oamenii mai ignoranți, urmările aveau să fie și mai grave.

Gripa spaniolă, pe scurt: „gripa“, a ajuns la noi cu o întârziere de aproape doi ani. Comunitatea științifică considera că faptul se datora izolării geografice, barierei naturale a munților, pe de o parte, și a oceanului, pe de alta, climei benefice și depărtării, care ne proteja de circulația prea puțin necesară a străinilor contaminați, însă consensul popular îl atribuia intervenției părintelui Juan Quiroga, căruia i se dedicaseră procesiuni preventive. Este vorba de singurul sfânt care merită onorat, căci în materie de minuni domestice e neîntrecut, deși Vaticanul nu l-a canonizat. Cu toate acestea, în 1920 virusul a ajuns glorios și maiestuos, cu o forță de neimaginat, dând de pământ cu toate teoriile științifice și teologice.

Boala începea așa: cel lovit de virus simțea că-l ia un frig de dincolo de mormânt și nu se putea încălzi nicicum, avea febră mare, o durere de cap năucitoare, îi ardeau ochii și gâtul, delira cu viziunea copleșitoare a morții care-l pândea de la o jumătate de metru. Pielea îi devenea albastru-vineție, mâinile și picioarele se înnegreau, tusea îl împiedica să respire, o spumă sângerie îi îneca plămâni, victima gemea de spaimă și moartea era prin asfixie. Cei mai norocoși se prăpădeau în câteva ore.

Tata bănuia, pe bună dreptate, că în timpul războiului din Europa epidemia făcuse mai mulți morți printre soldații din tranșee, înghesuiți și supuși contagierii, decât gloanțele și gazul muștar. Cu aceeași ferocitate a devastat Statele Unite și Mexicul, apoi s-a extins prin America de Sud. Ziarele spuneau că în alte țări cadavrele se stivuiau precum lemnele de foc pe străzi pentru că nu erau nici timp și nici destule cimitire pentru a fi înmormântate cât mai repede, că o treime din omenire era infectată și se ajunsese la mai bine de cincizeci de milioane de victime, însă știrile și zvonurile care circulau erau la fel de contradictorii. Armistițiul care punea capăt celor patru ani îngrozitori ai Marelui Război din Europa se semnase de optsprezece luni și abia acum începea să fie cunoscut bilanțul real al pandemiei, pe care cenzura militară îl ținuse ascuns. Nici o națiune nu-și recunoștea numărul pierderilor; doar Spania, care rămăsese neutră în acel conflict, făcea cunoscute știri despre boală, drept care a ajuns să fie numită „gripa spaniolă“.

Înainte vreme, în țara noastră lumea crăpa din cauzele dintotdeauna: sărăcie fără drept de apel, vicii, certuri, accidente, apă contaminată, tifos și bătrânețe. Era un proces natural, care dădea timp pentru o îngropăciune demnă, dar după venirea gripei, care ataca cu o voracitate de tigru, a fost nevoie să se renunțe la priveghiuri și la riturile doliului.

La sfârșitul toamnei s-au găsit primele cazuri în cărciumile și tripourile din port, însă nimeni, în afară de tata, nu le-a dat atenția cuvenită, pentru că victimele erau femei ușoare, delincvenți și traficanți. Susțineau că era vorba de o boală venerică adusă din Indonezia de marinarii în trecere. Totuși, în curând nenorocirea generală n-a mai putut fi ascunsă, iar cauza n-a mai fost pusă pe seama promiscuității și a dezmațului, căci răul nu făcea diferența între păcătoși și virtuoși. Virusul l-a învins pe părintele Quiroga și hălăduia liber, atacând cu furie copii și bătrâni, bogați și săraci. Când compania de operetă în întregul ei și mai mulți membri ai Congresului au căzut pradă bolii, ziarele au anunțat Apocalipsa și guvernul a decis închiderea granițelor și controlul porturilor. Dar era prea târziu.

Au fost absolut inutile slujbele ținute de trei preoți și săculeții plini de camfor atârnați de gât împotriva contagierii. Venea iarna, primele ploii au înrăutățit situația. S-au improvisat spitale de campanie pe stadioane, morgi în spațiile frigorifice ale abatorului municipal și gropi comune, unde ajungeau cadavrele sărăcimii sub un strat de var nestins. De-acum se știa că boala pătrundea prin nas și gură, nu prin pișcătura țăntarilor

sau viermii intestinali, cum se credea în popor, și s-a impus purtarea măștii, numai că acestea nu erau destule nici măcar pentru personalul medical, care lupta cu boala în linia întâi, darămite pentru restul populației.

Președintele țării, fiu de imigranți italieni din prima generație, om cu idei progresiste, fusese ales de câteva luni prin votul clasei mijlocii emergente și al sindicatelor. Tata, la fel ca tot neamul Del Valle, plus prietenii și cunoscuții lor, nu avea încredere în el pentru că reformele pe care dorea să le impună i se păreau împotriva conservatorilor și pentru că era un venetic fără nume vechi castiliano-basc, însă a fost de acord cu modul în care a înfruntat catastrofa. Primul ordin a fost ca oamenii să rămână în casă pentru a evita molipsirea, dar cum nimeni nu s-a conformat, președintele a decretat starea de urgență, interdicția de circulație pe timpul nopții și interzicerea părăsirii locuinței pentru populația civilă fără un motiv întemeiat, pedepsele fiind amenda, arestul și, foarte adesea, bătaia.

S-au închis școlile, magazinele, parcurile și alte locuri unde se aduna lumea, au rămas deschise ceva birouri publice și bănci, au continuat să circule camioanele și trenurile care aprovizionau orașele; au rămas deschise și prăvăliile care vindeau băuturi, căci se credea că dozele masive de aspirină luate cu alcool ucideau virusul. Nimeni nu a ținut socoteala celor care au murit în urma intoxicației cu numita combinație, a observat mătușa-mea Pía, care practica abținerea și nu credea în leacurile de la farmacie. După cum se așteptase tata, poliția nu reușea să impună ordonanțele și să prevină